

26. Kaupunginmuseo ¹⁾

Yleistä

Toimintavuosi 1971 merkitsi kävijämäärän nousua kaupunginmuseon molemmissa osastoissa. Pääosastossa nousu oli 26 % ja sivuosastossa, Tuomarinkylän museossa, peräti 47 %. Osittain tämän ilmiön voi katsoa olevan seurausta museon parantuneista mahdollisuuksista tehdä toimintaansa tunnetuksi. Toisaalta ovat mm. erilaisten koulujen opettajat osanneet enenevässä määrin soveltaa museokäynnin opetusohjelmaansa. Myös monet muut ryhmät ja yksityiset kävijät ovat käyttäneet ilmaisen opastajan tarjoamaa palvelua hyväkseen. Paitsi näyttelytoiminnan alueella ovat myös muiden palvelumuotojen osalla asiakasmäärät nousussa.

Toimintavuotena tuli kuluneeksi 60 vuotta museolautakunnan johtosäännön vahvistamisesta ja kaupunginmuseon perustamisesta. Tämän 60 v:n aikana museon toimitalona on ollut Hakasalmen huvila. Kuluneina vuosina on museotoiminta muuttanut tuntuvasti muotoaan. Kaupunginmuseo, jota alkuaikoina ylläpiti sivutoiminen intendentti, talonmies-vahtimestari, lipunmyyjä ja siivooja, on

muuttunut laitokseksi, jonka palveluksessa tällä hetkellä on 8 vakinaista ja yksi tilapäisen viranhaltija, 11 työsuhteista toimihenkilöä sekä muuta tilapäistä työvoimaa ja joka aktiivisesti pyrkii vastaamaan sille asetetuista vaatimuksista ja tehtävistä. Museotoiminta on viime aikoina vakiintunut siten, että nykyään siihen kuuluu esineiden talletus-, tutkimus- ja hoitotoimenpiteiden lisäksi myös monitahoinen valokuvaus, rakennushistoriallisesti merkittävien rakennusten inventointi, kaupunkimaista elämänmuotoa kartoittava kaupunkikansatieteellinen tutkimustyö haastatteluineen sekä erikoisnäyttelytoiminta. Täyttääkseen tehtävänsä yhteiskunnassa museo pyrkii entistä enemmän ja näkyvämmiin muodoihin palvelemaan yleisöä. Museon tallettaman esineistön ja kuvaston sisältämä monipuolinen tietous on entistä laajemmin saatettava yleisön ulottuville. Erittäin merkittävä osuus museolla on ja tulee olemaan mm. opetustoiminnan alueella. Tähän se pyrkiikin aktiivisesti osallistumaan.

Henkilökunta

Vakinaiset virat: museonjohtaja, jona oli fil.maist. Helmi Helminen-Nordberg 31.1. saakka sekä fil.kand. Jarno Peltonen 1.2. lähtien, museoamanuenssi, kolme museoassistenttia, arkistojärjestäjä, kassanhoitaja sekä toimistoapulainen.

Museoamanuenssina toimi fil.maist. Raija

Järvelä ensin väliaikaisena 1.2. alkaen ja 1.3. lukien vakinaisena. Museoassistentiksi hänen tilalleen valittiin Sinikka Vainio 1.4. alkaen ja Marja-Liisa Ripatin tilalle Leena Arkio 1.6. alkaen.

Tilapäiset virat: Tuomarinkylän museon vahtimestari.

¹⁾ Kertomukseen kuuluvat tilastotaulukot, joita ei ole otettu tähän teokseen, on julkaistu kaupungin museon toimintakertomuksen eripainoksessa.

26. Kaupunginmuseo

Työsuhteiset toimihenkilöt: kaksi museo-apulaista, kolme museoharjoittelijaa, opastaja, museonvartija-siivooja sekä lisäksi neljä siivoojaa ja vielä talonmies-varastonhoitaja.

Tämän lisäksi 11 henkilöä toimi museoharjoittelijoina erilaisissa projektitehtävissä. Talonmies-varastonhoitajan vuosilomasijaisena toimi 1 ja sairauslomasijaisena 1 henkilö. Lisäksi kokoelmien konservointiin osallistui 3 henkilöä ja rakennusmittauksiin 2. Viranhaltijoita ja toimihenkilöitä museolla oli yhteensä 45. Palkkoja ja palkkioita maksettiin yhteensä 86 henkilölle.

Kaupunginmuseon pitkäaikainen museonjohtaja, fil.maist. Helmi Helminen-Nordberg siirtyi eläkkeelle 1.2.1971 lukien. Museonjohtaja Helminen-Nordberg toimi kaupunginmuseon amanuenssina 1.1.1946–31.12.1947, museonhoitajana 1.1.1948–30.6.1949, mistä ajasta vs. intendenttinä 16.11.1948–28.6.1949 sekä museon ensimmäisenä päätoimisena johtajana 1.7.1949 alkaen, jolloin lakkautetun intendentin viran tehtävät yhdistettiin museonhoitajan virkaan.

Kaupunginmuseon edustajana rakennuskulttuuritoimikunnassa, Skandinaavisen museoliiton Suomen osaston työvaliokunnassa sekä kaupunginhallituksen asettamassa työryhmässä julkisten rakennusten ja merkittävien nähtävyyksikohteiden merkitsemiseksi kilvin oli museonjoht. Peltonen. Suomen valokuvataiteen museon kokoelmavaliokunnassa oli museon edustajana museoaman. Järvelä.

Museonjohtaja ja museoamanuenssi osallistuivat seuraaviin kokouksiin: Skandinaavisen museoliiton kokoukseen Reykjavikissa

16.–20.8., Suomen Museoliiton 47. vuosikokoukseen Vaasassa 14.–16.5., valtakunnallisille taidemuseopäiville Turussa ja Tukholmassa 27.–28.10. sekä virastopäälliköiden neuvottelupäiville Aulangolla syyskuussa.

Henkilökunnasta osallistui 3. osastopäällikköseminaariin museonjohtaja, tilastoesitysten havainnollistamiskurssille yksi museo-apulainen, tulokaskurssille talonmies-varastonhoitaja sekä väestönsuojelukoulutukseen museoamanuenssi ja kaksi museoassistenttia. Koulutusasiamiehenä toimi museonjohtaja.

Lisäksi järjestettiin kaupunginmuseon toimesta seuraavat tilaisuudet ym.:

Lehdistövastaanotto 26.1. museonjohtaja Helmi Helminen-Nordbergin eläkkeelle siirtymisen johdosta.

Museolautakunnan juhlapöytäjuhla ja juhlaillallinen 14.6. Juhlapöytäjuhlasta kunnioitti läsnäolollaan ylipormestari Teuvo Aura. Tilaisuuksiin osallistuivat kutsuttuina mm. entiset museolautakunnan jäsenet: professorit Eino E. Suolahti ja Nils-Erik Wickberg, fil.maist. Hulda Kontturi, sosiaalilääkäri Martta Salmela-Järvinen sekä lisäksi apul.kaup.joht. A. K. Loimaranta, apul.kaup.siht. Veikko Viherluoto sekä professorit Lars Pettersson ja Niilo Valonen.

Helsinki-päivänä 12.6. järjestettiin pääosastossa kolme ½ tunnin mittaista lausuntatilaisuutta, viisi opastuskierrosta suomeksi ja kolme ruotsiksi sekä Tuomarinkylän museossa ajelua kahdella pika-ajurilla. Tapaninpäivänä Alppilan yhteislyseon tiernapojat esiintyivät kolme kertaa Tuomarinkylän museossa ja pääosastossa esitti joululauluja lauluryhmä johtajanaan kanttori Eino Kirvessalo.

Kokoelmat

Kartuttaminen. Kokoelmat karttuivat seuraavasti:

Kirjoja	210
Karttoja	3
Rakennus- ja mittauspiirustuksia	7
Maisemakortteja	45
Maalauksia, piirroksia, grafiikkaa	40
Muotokuvia	7
Veistoksia	5
Pienoismalleja	2
Leimoja ja sinettejä	29
Merkkejä	30
Rahoja ja mitaleja	38
Huonekaluja ja arkkuja	74
Kulta-, hopea-, tina-, lasi- ja posliini-esineitä	190
Taloustavaroita	158
Nautintovälineitä	34
Virkapukuja ja kunniamerkkejä	23
Tekstiilikokoelmat	392
Pikkuesineitä	46
Leluja ja soittimia	20
Koneita, kojeita ja työkaluja	109
Maalöytöjä	1
Rakennusten osia	25
Arkistomateriaalia	397
Apteekkitavaraa	1
Merenkulkukokoelmat	1
Palokalustoa	7

Yhteensä 1 894

Deponoidut esineet 1 kpl.

Hankintaeriä oli yhteensä 333, näistä runsas puolet lahjoituksia. Lahjoitukset kartuttavat kokoelmia yleensä huomattavasti runsaammin kuin ostot, sillä lahjoituserien esinemäärä on suurempi kuin ostojen; joskus tulee jopa useita satoja esineitä yhtenä lahjoituksena.

Helsingin kaupungin virastoista ja laitoksista ovat kaupunginmuseon kokoelmia kartuttaneet seuraavat:

kadunnimikomitea, kansakoulujen kevät-pörräistoimikunta, kaupunginkanslia, kau-

punginorkesterin kanslia, kiinteistöviraston talo-osasto ja maatalousosasto, konsertti- ja kongressitalon rakennustoimikunta, lastentarhain toimisto, palolaitos, raastuvanoikeus, rahatoimisto, rakennusvirasto, revisiovirasto, satamalaitoksen Jätkäsaaren telakka.

Julkaisuja ovat lähettäneet:

Göteborgs arkeologiska museum, Helsingin kaupungin hankintatoimisto ja satamalaitos, Helsingin Yliopiston kansatieteen laitos ja lääketieteen historian laitos, Helsinki-Seura, Hämeenlinnan museo, Kotiseutuliitto, Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys, Die Neue Sammlung Staatliches Museum für angewandte Kunst, Nordiska Museet, Satakunnan Museo, Skandinaavinen museoliitto, Sotamuseo, Statens sjöhistoriska museum, Suomen Muinaismuistoyhdistys, Suomen rakennustaiteen museo, Suomen valokuvataiteen museon säätiö, Suur-Helsingin Osuuspankki, Svenska litteratursällskapet folk-kulturs arkiv, Turkansaaren säätiö, Turun kaupungin historiallinen museo, Turun Yliopiston kansatieteen laitos, Valtionarkisto, Västerbottens läns hembygdsköping.

Kertomusvuoden aikana saatu esineistö on päälinjauloilta esiteltynä seuraava:

Lahjoitukset. Vuoden 1971 lahjoituksista ensimmäisenä museo sai ottaa vastaan kaupungin palolaitoksen käytöstään poistaman Scania-merkkisen paloauton varusteineen ja myöhemmin kesällä satamalaitoksen Jätkäsaaren telakka luovutti täydelliset satamasukeltajan varusteet, joiden huomattavin esine oli käsikäyttöinen ilmanantopumppu.

Raastuvanoikeus luopui vuonna 1728 painetusta raamatusta, jota oli käytetty todistajanvalojen vannomiseen kesäkuun loppuun v. 1971.

Museon hopeakokoelmat karttuivat rva Irja Holmin isänsä kultaseppä Ilmari Erlingin ja äitinsä Aura Erlingin muistoksi lahjoittamalla hopeakokoelmalla, johon kuului yksitoista suomalaisten kultaseppämestarien

vuosien 1795 ja 1860 välillä valmistamaa esinettä. Tämä lahjoitus oli sikäli erikoisessa asemassa, että siihen kuuluvat esineet voitiin huolimatta museon suuresta näyttelytilan vajauksesta asettaa yleisön nähtäviksi.

Pieni osa saaduista lahjoituksista asetettiin tilapäisesti esille museon kesäajaksi järjestämässä uutuushankintänäyttelyssä. Näihin esineisiin kuului mm. rva Elsa Tjernströmin lahjoittama kahvikuppi, jonka Pietarin keisarillinen posliinitehdas oli valmistanut Aurora Demidoffille (myöh. Karamsin) varustaan sen tilaajan nimikirjaimin. Sama lahjoittaja luovutti museoon myös öljylampun, joka oli aikanaan ostettu Aurora Karamsinin kuolinpesän huutokaupasta.

Selvittäessään äitinsä, rva Elin Lindbergin jäämistöä rva Marita Leander lahjoitti museolle lähes 300 esinettä käsittävän kokoelman pukuja, puvustoesineitä, taloustekstiilejä sekä tämän vuosisadan alusta peräisin olevia keitto- ja säilöntäastioita ym. taloustavaraa. Puvuista suuri osa oli peräisin 1920-luvulta. Eräät niistä olivat rva Lindbergin itsensä ompelemia miehensä, prof. Carolus Lindbergin suunnitelmien mukaan.

Arkkitehti C-O. Lindqvist lahjoitti senaattori Leo Mechelinille kuuluneita pikkuesineitä mm. lompakoita, nenälasit, solmioneulan ja taskumatin. Hra Iiro Långforsilta saatiin kokoelma prof. Adolf Mobergin maisterin ja tohtorin diplomeja. Arkkitehti Erick von Ungern-Sternberg lahjoitti Nils Wasastjernan piirtämän ja puuseppä Nyholmin valmistaman piirustuskaapin. Louis Sparren suunnittelema ja Iris-tehtaan valmistama kirjoituspöytä, joka oli suunniteltu tri Wilhelm Zilliacuksen asunnon samanmuotoiseen erkkeeriin Pohjoinen Makasiininkatu 6, tuli museoon rva Monica Zilliacuksen lahjana. Huonekaluja saatiin lahjoituksena myös nti Mirja Hytöseltä ja rva Joutsenelta. Maininnan ansaitsee myös agron. ja rva Heino Myllärniemen huvilansa ullakolta Hämeenkylästä museolle luovuttama irtaimisto, johon kuului erilaisen käytöstä poistetun ta-

loustavaran lisäksi melkoisen täydelliset kokoelmat kirvesmiehen ja suutarin työkaluja.

Sotavuosien ja pula-ajan korvikemateriaalina saatiin museolle mm. nti Sylvia Aromaalta paperikankaiset verhot, nti Lisa Sjöbergiltä naisten puukengät, rva Elma Järnefeltiltä pula-ajan keittokirja sekä rva Elsa Hartellilta erilaista taloustavaraa.

Ostot. Tärkeimpinä museon kokoelmiin suoritettuina ostoina voidaan mainita joht. Erik Nyholmilta ostetut kolme hopeista kermakkoa, kynttilänjalat sekä suola- ja pipuriastiat, jotka kaikki ovat helsinkiläismestarien tekemiä 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella. Museo sai ostaa myös Husön kartanon salia koristaneen böömiläisvalmisteisen kristallikruunun ja Johannes Blaeun v. 1662 laatiman Amsterdamissa painetun Pohjoismaita esittävän kartan. Hotelli-ravintola Seurahuoneen vaihtaessa omistajaa kesällä 1971 lunastettiin museolle näytteitä hotellihuoneiden sisustuksista. Tärkeimmistä taideostoista voidaan mainita mm. Thor Laurénin kolme öljymaalaausta ja Helsinki-aiheinen grafiikka tekijöinä mm. Tuulikki Pietilä, Aune Mikkonen, Aarne Salosmaa, Kauko Rantala, Aarne Aho, Yrjö Könni, Reino Harsti, Pekka Partanen ja Elis Kankkunen.

Kokoelmien hoito ja luettelointi. Esineistön konservointiin käytettiin ulkopuolista ammattityövoimaa oman henkilökunnan lisäksi. Vuosittaiseen näytteillä olevan esineistön hoitoon osallistui lähes koko henkilökunta. Tekstiilikokoelmien, huonekalujen, taideosten (öljymaalausten, akvarellien, grafiikan jne), rakennuspiirustusten ja karttojen hoitoon kiinnitettiin erityistä huomiota. Tekstiilien hoidosta vastasi tekstiilikonservoija Salme Kuutti, maalauksien kunnostamisesta taidekonservaattori Veikko Kiljunen, huonekalujen ja eräiden rakennusten osien kunnostamisesta maalarikonservaattori Thor Hermansson. Laajaa tapettinäytekokoelmaa on hoitanut museoapul. Kaisu Tikkala apunaan museoharj. Marja Hynninen.

Lehtileikearkisto, joka toimi Tuomarinkylän museon tiloissa, sisälsi hakusanoitettuja ja numeroituja leikkeitä 31.12.1971 80 850 kpl.

Esineistön luettelointi oli jakautuneena kahteen linjaan. Vanhan esineistön luettelointeja ja inventointia täydennettiin; toisaalta uusi esineistö pyrittiin välittömästi luetteloimaan. Esinekortteja valmistui kertonusvuonna 4 748 kpl. Uutta esineistöä valokuvattiin tärkeysjärjestyksessä, samoin siitä laadittiin mittapiirroksia. Esinekokoelman valokuvista tehtiin kaksoiskappaleita ns. katastrofivarastoa varten.

Kuva-arkiston kokoelmiin saatiin 3 127 uutta valokuvaa ja 981 väridiapositiivia. Reproduktiokuvauksia oli 45 kpl. Kuvalaattakokoelman lisäys oli 142 kpl. Kadunnimirekisteriin merkittiin kuvia 1 111 kpl ja aiheenmukaiseen rekisteriin 1 041 kpl. Kuva-arkiston kautta tehtiin 120 tilausta, jotka käsittivät 556 kopiota. Julkaisuoikeudesta maksettiin 144 kopiolta.

Esineistön valonta ja lainat. Huoltoviraston hallussa olevan omaisuuden myyntiin

huutokaupoin kaupungin antamien huoltokustannusten korvaamiseksi liittyen, museo sai oikeuden tarkastaa esineet ja esittää hintatarjouksensa museota kokoelmien kannalta kiinnostavista esineistä. Tehtävän hoiti museon osalta museoaman. Järvelä.

Esineistöä lainattiin ulkopuolisiin näyttelyihin seuraavasti:

Suomen Taideakatemian Valistusosaston kiertonäyttelyyn Magnus von Wrightin kaksi öljymaalausta ja kolme akvarellia.

Suomen Rakennustaiteen museon Finskt 1900 -näyttelyyn Tukholman Nationalmuseetissa 5 kpl Eliel Saarisen alkuperäisiä piirustuksia Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmaan.

Die Neue Sammlung Staatliches Museum für angewandte Kunst -museolle »Die Verborgene Vernunft» näyttelyyn Zürichissä, Pariisissa ja Amsterdamissa hopeinen boolikauha.

Hotelli- ja ravintolamuseolle Seurahuoneiden historiaa esittävään näyttelyyn vanhoja ruokalistoja.

Valokuvaustoiminta

Museon toiminnassa oli keskeisellä sijalla monipuolinen kaupunkikuvaus, jonka kohteena ensisijaisesti oli muutoksen alaiseksi joutuva rakennuskanta. Purettavia rakennuksia kuvattiin kantakaupungin alueen lisäksi mm. Oulunkylässä, Pasilassa, Reimarlissa, Maunulassa, Tapanilassa, Puistolassa,

Malmilla ja Pukinmäellä. Tämän lisäksi kuvauskohteina olivat monet liikehuoneistot, joissa tapahtuva toiminta tai joiden sisustus oli muuttunut. Näistä mainittakoon erityisesti ravintolat ja kahvilat. Kaupunkikuvaukseen sisällytettiin myös kaupunkilaisten arkielämään ja juhlapäiviin liittyviä aiheita.

Tutkimukset

Kaupunkikansatieteellistä tutkimustyötä tehtiin Pasilassa, jossa inventoitiin yli 60 asuntoa ja toimipaikkaa haastatteluineen ja valokuvauksineen. Työ jatkuu tällä alueella

v. 1972. Museokävijöille kohdistettiin joululahjoihin liittyvä kysely. Lisäksi haastateltiin vanhoja pika-ajureita.

*Näyttelytoiminta**Erikoisnäyttelyt*

Joulunäyttely — 13.1.

Kokoelmien uushankintoja 12.6.—30.9.

»Tavataan Espiksellä», (uusinta) Esplanadikappelissa 15.9.—30.9.

Joulunäyttely 21.12.—

Pysyväisnäyttelyt olivat avoinna klo 12—16, torstaisin klo 12—20, lauantaisin suljettuina.

Kokoelmiin ja näyttelyihin kävi tutustu-

massa yhteensä 27 087 henkeä. Nämä vierailivat museon eri kohteissa seuraavasti: Hakasalmen huvilassa 13 631, Tuomarinkylän museossa 7 416 ja Esplanadikappeliin järjestetyssä »Tavataan Espiksellä» -näyttelyssä 6 040 kävijää. Kävijämäärän kasvu edelliseen vuoteen verrattuna oli Hakasalmen huvilassa 26 % ja Tuomarinkylän museossa 47 %.

Opastusta hoiti pääosastossa opastaja ja Tuomarinkylän museossa museoassistentti.

Tulot ja menot

Tulot. Tuloja oli pääsylipuista, opaskirjojen ja postikorttien myynnistä ja kuva-arkiston toimituksina kuvatilausten julkaisuoikeusmaksuista muodostuvat tulot.

Valokuvien käyttö- ja julkaisuoikeusmaksut	2 376
Muita tuloja	3 274
Luontoisetumaksut	2 283

Yhteensä 14 115

Pääsyliput, opaskirjat, postikortit	mk
pääosasto	3 985
sivuosasto	2 197

Määrärahoja oli kertomusvuonna käytettävissä kaikkiaan 923 111 mk.

Menot olivat yhteensä 856 950 mk.